

MMETUTA NZURUWA NWERE N'EBE OMENAALA IGBO DI TAA

Si n'aka

Dr Mrs Charity Ijeoma Ogbu
Department of Arts Education,
University of Nigeria,
Nsukka
charity.ogbu@unn.edu.ng
08067638507

Na

Prof. Uju C. Umo
Department of Arts Education,
University of Nigeria,
Nsukka
Chiege.umo@unn.edu.ng
08038948577

Umjedemede

Nchocha a lebara anya na mmetuta nzuruwa nwere n'ebe omenaala Igbo di taa na mpaghara Ndida Owuwa Anyanwu Naijiria. Ebumnobi nchocha a bu ichoputa mmetuta nzuruwa nwere n'ebe omenaala Igbo di dika nkwenye ndi Igbo, asusu Igbo, echichi, agumagu odinaala, ewumewu, alimalu, ekpemekpe, oru nkanauzu, ekike, nri, na amamiihe odinaala Igbo. Otu ajuju nchocha ka e ji mee nchocha a. Usoro nkowa sovee ka a gbasoro wee mee nchocha a. Ndi e ji mee nchocha bu uloakwukwo sekondiri niile govementi nwe na mpaghara Ndida Owuwa Anyanwu Naijiria. Usoro nhoro igwe ka a gbasoro wee hoputa ndi e jiri mee nchocha a. Usoro nhoro ebumnobi ka e ji hoputa steeti ato e jiri mee nchocha. Onye nchocha gbasokwara usoro nhoro ebumnobi hoputa ndi okenye nke ndi nkuzi so n'ime ha ma ha di iri ato (30) o gbara ajuju onu. Ngwa nchocha e jiri mee nchocha bu ajuju onu a gbara. N'ihazi ihe a choputara, a gbasoro usoro nkowa ndina nweta osisa ajuju onu a gbara. Ihe a choputara na nchocha a gosiri na nzuruwa webatara nnukwu mgbanwe n'omenaala Igbo taa, nke na a hapuziri omenaala na-emezi omenaalu. Site n'ihe a choputara n'elu, onye nchocha turu alo mkpa o di inye ma ndi nkuzi asusu Igbo ozuzu, ma ndi okenye obodo tinyere nne na nna gbasara mkpa o di n'inyefe, ikwalite na nchekwaba omenaala Igbo dka o si dibu na mbu tupu nzuruwa.

Okpurukpu okwu: Nzuruwa, Mmetuta Nzuruwa, Omenaala, Omenaala Igbo, Mgbanwe omenaala Igbo.

Mkpelite

Nzuruwa bu okpurukpu ihe chere uzọ ebimndu mmadu ihu tumadi ka o si gbasata onodu agum akwukwo na omenaala. Nzuruwa bu uzọ jikotara uwa niile onu dika o si gbasata okwa akunuba, usoro ochichi, agum akwukwo, omenaala na aka oru mmadu di iche iche. Ka o sila di, mpaghara omumu tinyekwara ndi oka mmuta di iche iche nyere nzuruwa nkowa di iche iche ma nke a gbadoro ukwu na nhutara dikwazi iche iche ha nwere gbasara etu nzuruwa si wee bido.

Dika o si gbasata ndi Igbo na omenaala ha, Ofodile (2017) kewara nkowa nzuruuwa agba ato. Agba nzuruuwa nke mbu bidoro n'afọ 1870-1944, a kporo nzuruuwa agba ochie/okpu, agba nke abuo bidoro n'afọ 1945-1980, a kporo nzuruuwa agba etiti, ebe agba nke ato malitere n'afọ 1981 ruo taa, a kporo nzuruuwa agba ohuru. Nzuruuwa agba ochie a, bu mgbe ndi Afrika na mba uwa ndi ozo bidoro inwe mmekorita site n'azumahia ogologo njem. Dika o si gbasata ala Igbo, nzuruuwa malitere mgbe ha bidoro izu ahia ogologo njem tumadi mgbe ha na-ebu ngwa nri di iche iche agara ndi mba mmiri wee na-agbanweta ngwa ndi ha na-enweghi dika nnu na azu. O bu site n'igbanwerita ngwa ndi a ka ha si wee bido igba ahia ohu n'ala Igbo nakwa na mba Afrika ndi ozo (Ugbor, & Dioka, 2019). Oge a ka ndi ocha na-ebubatarara ndi mba Afrika ngwa ahia dika utaba, ngwa egbe, uwe na ihe ozo. Oge a, ka a kporo oge "azumahia" n'ala Igbo bu mgbe ndi mba ofesi kworo maka izu ahia were gbaraba ndi ala Africa dika ndi nwoke ike di n'obi, tozuru ihe e ji mmadu eme, ndi nwaanyi na umuaka dika ohu maka iruru ha oru n'ugbo ha. N'ikwado echiche a, ka Nnoli (2017) ji kowaa na mgbe agba nzuruuwa ochie malitere bu mgbe mmegbu na mkpagbu bidoro bawanye n'ala Igbo, ufuanya na ikpe ikpe a kwughi oto dikwaziri uba, tinyere ime nsala megidere omenaala Igbo dika ito mmadu n'ike.

Agba nzuruuwa nke abuo, bu oge e guzobere mwube ochichi mbiara chia. Ofodile (2017) kowara n'oge a ka ndi ocha batara ala Afrika, ma kewaa Afrika n'etiti onwe ha, ma nye iwu onye o bu la ichi ochichi na mpaghara o bu la e kenye ya. Nkewa ndi ocha kewara Afrika bu nke ha mere na-agbanyeghi agburu onye si na ya, omenaala, asusu ha na ihe ndi ozo. Oge a, ka ndi ocha mere ka o buru iwu na ndi Afrika niile ga-agbaso omenaala ha. Ka o sila di, Ofodile (2017) kowara na ndi Afrika ekweteghi na nke a, nke na ha gbadoro ukwu ka onye o bu la mebe omenaala ha. Ofodile gara n'ihu wee rutu aka na ndi mba ofesi a, siri n'uzo iwebata ekpemekpe na agum akwukwo wee webata nkwenye na uzo ebimndu nke ha.

Agba nzuruuwa nke ato, bu oge ala Afrika nwere onwe ha site n'aka ndi ochichi mbiara chia tinyere na o bu oge ngwa nkanauzu dzi n'obodo di iche iche. Ka o sila di, nnwere onwe a, egbochighi na ndi ocha ka si n'okpuru na uzo aghughu atuziaka n'onye ha choro ka o chia ma o bu ihe ha choro ka e mee n'ala Afrika ruo taa. Otu ihe ozo putara ihe bu na ngwa nkanauzu erugo obodo di iche iche na mba Afrika aka. Site na nkowa ndi a niile, o were anya na ebunobi e ji guzobe nzuruuwa bu maka nkwalite mmekorita na oganiihu n'etiti mba uwa dika o si gbasata uzo ebimndu mmadu niile tinyere amamihe, na nka ha, site n'igosi ihe ndi a n'igwe nkanauzu di iche iche. Nzuruuwa a nweela mmetuta n'ebe akuko ala, omenaala, ndorondoro ochichi, okwa akunuba na ndi ozo na ndu ndi Afrika tumadi n'ala Igbo. Ka o sila di, ihe nchocha a lebara anya kpom kwem bu ichoputa mmetuta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo di taa.

Omenaala ka ndi oka mmuta ufodu kowara n'uzo di iche iche. Ihe di mkpa imata bu na nkowa omenaala niile gbadoro ukwu n'uzo jikotara ebimndu mmadu onu maka ihazi onodu ha. N'iga n'ihu na nkowa omenaala, Abel (2015) kowara omenaala dika njikota agwa mmadu nwetara site na gburugburu ya. N'echiche Igwe (2016) omenaala bu agwa otu jikotara onu nke mmadu na-enweta site na mmekorita. Na nkowa a, otu ebe a nwere ike ibu mmadu ole na ole hoputara onwe ha, agburu ma o bu oha obodo. Obi (2017) gara n'ihu kowaa na omenaala bu odinaala nke agburu bu nke e ji ama ndi. Site na nkowa niile a di n'elu, e nwere ike ikowa omenaala dika ihe niile e ji mara mmadu bikotara onu n'udi obodo, mpaghara ma o bu mba bu nke gunyere amamihe, nkwenye, nka, agwa, iwu na odinaala, nke mmadu na-anata iji sonye n'obodo ahụ. Nke a na-egosi

na omenaala bu ihe zuru obodo niile onu tinyere ala Igbo ma burukwa ihe na-eziputa ndi bi n'obodo.

Ndi Igbo bu ndi bi na Ndida Owuwa Anyanwu Naijiria, na-asu asusu Igbo. Asusu Igbo a so na mpaghara nke "KWA" sitere Niger Congo (Ekewo, 2012). Ekewo gara n'ihu kowaa na ndi Igbo nwere olundi di iche iche. E nwere steeti ise putara ihe na-asu asusu Igbo na Naijiria, ma buru nke gunyere A bia, Anambara, Ebonyi, Enugwu, na Imo. A na-ahukwa ndi na-asu asusu Igbo na mpaghara steeti Delta na River. Ndi Igbo bu ndi a maara ka ndi na-agba mbu nke oma, n'ihu nke a, ma ndi bi n'obodo mepere emepe ma ndi bi n'ime ime obodo nwechara aka oru dika ndi oru nka, oru ugbo na ndi na-azu ahia. N'ala Igbo, nri kachasi puta ihe bu ji. A na-eme mmemme iri ji kwa afo. Nri ndi ozu putara ihe n'ala Igbo bu akpu na ede. Tupu ochichi ndi ochi, ndi Igbo, bi n'ama n'ama ma ha na-agbaso ochichi onye kwuo uche ya (Ugbor, 2012). Omenaala ha gbadoro ukwu na mpaghara nke onye o bua si na ya, tumadi ka o si gbasata oru nka, ekpemekpe, usoro ochichi odinaala, ewumewu na mmemme ndi ozu. N'ala Igbo, obodo eze ka puta ihe bu na mpaghara Nri, Agbor na Onicha, obodo ndi ozu na-agbadokari ukwu na ndi ogbe, agburu ma o bu oha obodo.

Omenaala ndi Igbo bu ihe dibara site n'agba ochie, ma burukwa ihe na-egosi ka ndi Igbo si ebi ndu ha. Omenaala ndi Igbo putakwara nkwenye, mmeremme na odinaala niile e ji mara ha. Nkwenye, mmeremme na odinaala niile a, gunyere asusu ha, agumagu onu, oru nka, ekike, nri, egwu, alumu, enwemenwe, ekpemekpe, abamaba, usoro ochichi, echichi, ekele, akwamozu, amamihe odinaala, uzu akunuba (azumuahia), oru nwoke na nwaanyi, igu afo, izu ahia, igu aha, onodu oji n'ala Igbo, tinyere uzu nzirita ozi. Ege (2020) kowara na omenaala ndi Igbo bu ihe itunanya na ndu ha, nke na site n'isi mbido ndu ha na ha ji ya kporo ihe. Iji hu na e nyefere omenaala a niile n'aka umuaka na eto eto mere e ji b guzobe agum akwukwu odinaala n'oge gboo (Nwadike, 2002, Ege, 2020).

Agum akwukwu odinaala bu ozuzu e guzobere oge gboo a na-anata n'ebe o bua onye no, dika ebe a na-esi nri, ebe a na-aru oru ugbo, ebe a na-egwu egwu tumadi n'egwu onwa, ebe a na-echu/aga mmiri, azu ahia na ebe ndi ozu (Nwadike, 2002). N'ihu na agum akwukwu odinaala a na-aga n'ihu bido n'ezinaulo ruo n'obodo site n'aka nne na nna, ndi otu ogbo, na ndi okenye mere Nwadike (2002) ji kowaa na n'oge gboo, e nweghi onye bu onye nkuzi, n'ihu na mmadu niile bu ndi nkuzi iji hu na umuaka matara ihe niile gbasara omenaala bido n'ekere ruo na ndi ozu.

N'ala Igbo n'oge gboo, omenaala di n'udi a, a kowaputara n'okpuru. Ekele bu nnukwu ihe n'ala Igbo. Nke a bu maka na ndi Igbo hutara ekele dika ihe na-eziputa nnukwu ugwu, nsopuru, amamihe, nke e ji egosi oge, onodu onye no na ya ma o bu ihe o na-eme. N'oge gboo n'ala Igbo, nwata o bua na-anata emume ngafe bido n'ili alo, ibe ugwu, igu nwa aha, ruo n'ime emume iru mgbede ma o bu iwa akwa tinyere alumi ma o bu nwunye. Nke a bu iji hu na nwata nwetara ogbugba ndu n'etiti ya na ala nakwa obodo, ihu na a nabatara nwata n'ezinaulo nakwa obodo. Ihe ozu bu ihu na nwata natara ozuzu maka nkwdosi ike n'oke na oru, tumadi ihe gbasara amamihe odinaala, isi nri, etu e si ebi mana echekwa ezinaulo, tinyere inwe ezi mmekorita na abamuru nke onwe na oha obodo.

Dika o si gbasata ochichi odinaala Igbo n'oge gboo, o bu ochichi onye kwuo uche ya. Ofu bu ihe nwere onodu na ya, n'ihu na o na-egosi ikikere ochichi na ikwu eziokwu. Udeani (2017)

kòwapùtara ihe gbasara òfò dika nnukwu akara pùtara ihe n'ebe òchìchì, nkwenye na ekpemekpe n'ala Igbo dī. Ònòdù òfò na-apùta ihe n'ògbakò tùmadi ebe a na-ekpe ikpe, ahụ iyi, ma ò bụ agba ndū. Dika o si gbasata asụsụ Igbo n'oge gboo, a na-ahụta ya dika nnukwu ngwa ọrụ e ji enyefe amamiihe, omenaala na ọzụzụ niile n'aka ndi na-eto eto, ma nke a na-enyere ha aka n'isụ asụsụ Igbo nke ọma. Udenwa (2017) rụturu aka na asụsụ bụ ebe mgbadoukwu omenaala mmadu. Udenwa kòwara asụsụ dika ngwa kachasi dī oke mkpa n'ebe ezimozi na mmekọrịta mmadu na ibe ya dī. N'ikwado okwu a, Udoka (2020) kòwara na asụsụ bụ ikike na nnukwu ngwa e ji echekwaba omenaala. Udoka gara n'ihu kòwaa na asụsụ bụ ihe iribama e ji amata agburu mmadu.

N'oge gboo n'ala Igbo, ndi Igbo niile bụ ndi a maara nke ọma n'ebe igba mbò dī, ma nke a mere ha ji azu ahia, enwekwa aka ọrụ dī ichè ichè (ọrụ nka na ụzụ, igbu egbu, ọrụ ugbo) ebe ha si egbo mkpa ha. Ege (2020) kòwara na nke a bụ maka na ndi Igbo enweghi nkwenye n'ikpa ego ezighi ezi ma ò bụ iriọ aririọ, n'ihì na onye ahụ ka a na-ahụta dika efuru efu. N'oge gbookwa n'ala Igbo, nwoke, nwaanyi, umu agboghò, ndi ntorobia na umuaka nwere ekike nke ha. Ebumnobi ekike ndi a bụ ikpuchi ahụ dika ihe dī aso, maka inweta ugwu kwesiri tùmadi ndi umu agboghò a ga-alu alu. Ka o sila dī, a hùtara na e nweela mgbanwe n'ebe omenaala Igbo ndi a niile dī, ma mgbanwe a bụ nke na-edoghi anya ebe o si bia ma onye nchọcha ga-achọ imata etu njekorita na mmekorita sitere na nzuruuwa si metuta omenaala Igbo taa.

Nsogbu Nchọcha

Nzuruuwa bụ usoro e guzobere nwegoro onodu n'ebe ụzọ ebimndu mmadu dī ichè ichè dī, tùmadi ka o si gbasata onodu agum akwukwo na omenaala. N'ihì nke a, a hùtara nzuruuwa ka ụzọ dī mfe e si emekorita mana egosi ihe onye, otu ma ò bụ obodo ji kwuru tùmadi ka o si gbasata omenaala maka ndi ozo isite na ya wee hazie ebe ha riri mperi, ma kwudosie ike na ya maka nchekwaba omenaala. Nke a mere na a turu anya na ndi Igbo ga-esite na ya wee kwalite amamiihe, nka na omenaala ha niile tùmadi ebe a na-eme nkuzi na omumu omenaala n'uloakwukwo, maka inweta ezi ntala ndu ndi Igbo kwesiri, ichekwaba omenaala Igbo nakwa imeta nke ọma n'ule omenaala n'uloakwukwo sinio sekondiri.

Ka o sila dī, nkuzi na omumu omenaala Igbo bụ ihe na-edoghi anya ma ò dī ire, n'ihì na ihe a na-ahụ n'ala Igbo ugbu a agbadoghizi ukwu n'omenaala Igbo e guzobere n'oge gboo. Nke a putara ihe n'emetaghi nke ọma umu akwukwo n'ule omenaala Igbo. Ndi uloru WAEC (2017 – 2019) kòwara na ihe e ji guzobe nkuzi omenaala Igbo bụ ihu na umu akwukwo nwetara ezi ntala na ya ma ihe a na-ahuta bụ ihe joro njo. Onye isi WAEC kòwara na osisa umu akwukwo na-enye n'ule omenaala Igbo edoghizi anya ma omenaala Igbo anò n' onodu nchekwaba, ka ò bụ mkpochapu. Onye isi WAEC gara n'ihu kòwaa na osisa ufodu umu akwukwo na-enye n'ajuru a juru ha, dika ndi na-amaghi ihe gbasara omenaala Igbo, ebe ufodu ji omenaala ndi mbaozo dī ichè ichè na-aza ajuru a juru.

Iheozo bụ na onye nchọcha choputara na ndi na-eto eto anaghi akpa agwa ka ndi nwetara ntala n'omenaala Igbo, ma nke a putara ihe n'iji asusu bekee hiri isi, igbaoto n'udi ekike ogbara ohuru, tùmadi umu agboghò, amaghi esi nri, enweghi ugwu na nsopuru na agwa ndiozo dī njo. Site na agwa ndi a dī njo a na-ahuta ndi na-eto eto na-akpa tinyere emetaghi nke ọma umu akwukwo n'ule omenaala Igbo, e nwere ike ikowa na o dochaghi anya ma ò bụ mmetuta sitere n'ihuta omenaala ndi mbaozo na-ebute nke a. Odoghi anya etu mmekorita a sitere na nzuruuwa si emetuta omenaala

ndị Igbo. N'ihì nke a, ka onye nchọcha jì lebaa anya na mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị taa.

Mbunuche Nchọcha

Mbunuche izugbe nchọcha a bụ ịchọputa mmetụta nzuruuwa n'ebe nkuzi na ọmụmụ omenaala Igbo dị n'ụlọakwụkwọ sinio sekondiri dị na Ndịda Ọwụwa Anyanwu Najirịa. Nchọcha a lebaziri anya n'ihe a:

1. ịchọputa ụdị mmetụta nzuruuwa nwere n' ebe omenaala Igbo ndị a dị taa.

Ajuju Nchọcha

1. Kedu ụdị mmetụta nzuruuwa nwere n' ebe omenaala Igbo ndị a dị taa?

Ụdị Nchọcha

Ụdị nchọcha ọmụmụ a bụ usoro sovee nkọwa. Usoro sovee nkọwa dika Nworgu (2016) si kọwaa bụ usoro e guzobere maka nnweta ihe nchọcha site n'inwe ezi nnyocha, nkọwa na mkpebi gbasara ihe omume ma ọ bụ etu ihe dị, mgbe a na-eme ya bụ nchọcha. Onye nchọcha ñomiri ụdị nchọcha a ebe ọ bụ na nchọcha a nwere mmasi n'inwe ezi nnyocha na mkpebi gbasara mmetụta nzuruuwa nwere na omenaala Igbo taa dika ihe agbamonwe dị mkpa na nchọcha a.

Nchọputa

Ajuju Nchọcha 1

Olee mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị taa?

Nchọputa onye nchọcha nwetara site n'ajuju ọnu ọ gbara ndị okenye gbasara mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị taa.

Ajuju ọnu 1: E nwere mmetụta ọ bula nzuruuwa nwere na nkwenye ndị Igbo dika ekele, na ịgu

aha?

Mkpokọta ọsịsa:

Ekele bụ ihe e ji egosi ugwu na nsopuru n'ala Igbo, n'ihì ya, e nwere ekele dị iche iche e ji eziputa oge na ọnọdu n'ala Igbo, dika ịbọla chi, ututu oma, ndewo, daalu ọrụ. Ka o sila dị, nzuruuwa e meela na ụmụaka ahụtaghi ekele dika ihe bara uru n'etiti onwe ha ma ọ bụ ebe ndị okenye nọ. Nke a, mere na ekele ugwu a gụnyere "hi dad, hi mum, na ndị ọzọ tinyere na ọtụtụ anaghị ekele cha cha. Ọzọ dika ibe ya bụ na ndị Igbo kwenyere na ihe a na-akpọ 'afamefula' bụ nke na-egosi na aha bụ ihe e ji echekwa obi ma ọ bụ agburu mmadu. Ndị Igbo kwenyekwara na aha onye na-eso ya, ma nke a mere na aha a na-agu nwata na-egosi ụdị agwa onye ahụ nwere. N'ihì nke a, aha a na-aba nwata na-ezi ozi na egosikwa ihe dika ọnọdu, ebe, oge, ụbọchị, nkwenye n'ala Igbo. Nke a mere na mgbe a bara mmadu aha dika Dioka, Ezeja, Okonta, na ọ bụ aha na-egosi agburu. Mgbe a bara mmadu Ositadimma, Olisakwe, Chicheta ọ na-egosi ọnọdu e ji mụọ mmadu. Mgbe a bara Okorie, Okafo, Okeke, Okonkwo, ọ na-egosi ụbọchị ahia a mụrụ mmadu. N'otu aka ahụ, mgbe a bara mmadu Ọhaji Ọgboji, ọ na-egosi ụbọchịmmemme a mụrụ mmadu. Ka o sila dị, nzuruuwa e meela na aha a na-aba ugwu a na-agbadokari ukwu n'omenaala Bekee kariya omenaala Igbo. N'ihì nke a, ka ndị Igbo jì azazi aha na anaghị egosi ọnọdu, agburu/ebe, oge ma ọ bụ ụbọchị kama ọ bụzị

aha dika Terresy Philip, Andy Micheal, Som T, Andy Williams, ma nkea mere na aha mmadu na-efuzi.

Ajuju onu 2: Kedu otu nzuruuwa si emetuta asusu Igbo?

Mkpokota osisa:

O bu naani olundi di iche iche ka ndi Igbo na-asu n'oge gboo, n'ih i na e nweghi Igbo izugbe oge ah. Olundi a bu ihe na-enye aka imata agburu onye si na ya ma buru ngwa nzulite umuaka na inyefe omenaala n'aka ha. Tupu ndi ocha a bia, ederede Igbo e nwere bu naani nsibidi, ma nke a bu ederede ndi no n' otu nzuzo. N'ih i ya otutu mmadu amaghi usoro ederede a ma o bu ghota ya beluso ndi so n'otu nzuzo ah. Mgbe ndi ocha biara ha wetara imu amumamu etu e si agu, ede na agbako, n'ala Igbo. O bukw a oge ndi ocha biara ka e ji bido debe Igbo n'akwukwo. Ndi ocha mere ka ndi Igbo ji mata ihe bu igu akwukwo na uru o bara tinyekwara imata ihe bu ngwa nkanazu. Ka o sila di, nzuruuwa mere na taa n'ala Igbo, o bu onye na-asu asusu Bekee ka a na-ahuta ka onye mara ihe, wara anya, guru akwukwo na onye e ji eme onu. Nke a mere na o buzi asusu Bekee ka e ji azulite umuaka site n'ezinaulo ruo n'uloakwukwo. O bukw a asusu Bekee ka ndi Igbo ji enwe nzuko, azu ahia, ekpe ekpemekpe tinyere iji ya wee mee ihe omumu asusu Igbo n'uloakwukwo.

Ajuju onu 3: Kwaa nhutara nzuruuwa nwere n'ebe echichi ndi Igbo di.

Mkpokota osisa:

N' oge gboo n'ala Igbo, ihe mgbado ukwu ichi mmadu echichi bu agwa, mmadu idi ogo, inwe ugwu na nsopuru, ikwuba aka oto, ikwu eziokwu tinyere afo ole nwata di na-agbanyeghi ma o nwere nnukwu ego na akunuba ma o bu na o nweghi. Nke a mere na aha echichi mmadu na-aza na-egosi idi oru o na-aruru ndi obodo, dika Ochendo, Onwa n'etiri oha. Ka o sila di, nzuruuwa e meela na echichi n'ala Igbo taa gbadoro ukwu n'udi ego na akunuba mmadu nwere na-agbanyeghi uzo o si kpata ego dika igwo ogwu ego, izu ahia ogwu ike, izu ohi ma o bu agwa onye ah na-akpa ma bukwanu afo ole onye ah di. Nke a mekwara na aha echichi a na-aza taa n'ala Igbo anaghi egosi onye sitere agburu Igbo. Aha echichi ndi a bu ihe dika ozopuru ili ego n'be Mandella, Eribe agwugwu na Thailand na ndi ozo.

Ajuju onu 4: Olee ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruuwa na agumagu odinaala Igbo, dika akuko ifo na ilu?

Mkpokota osisa:

N'oge gboo, agumagu odinaala Igbo bu nke a na-anata site n'agum akwukwo odinaala. Agumagu ndi a gunyere akuko ifo, akuko okike, ilu, agwugwa na ndi ozo. O bu site n'agumagu odinaala a, ka e si inyefe umuaka ntola ebimndu ndi Igbo maka ntozuke na ibi ndu kwesiri ekwesi. Ka o sila di, nzuruuwa mere na a na-ahuta agumagu ndi a tumadi akuko ifo dika ihe agba ochie na-nweghi uru o bara. Nke a bu maka na e nweziri nkwenye na nzuruuwa ewetala ihe ndi ozo e ji anori oge na amutakwa ihe o gbara ohu dika onyonyo TV, igwe komputa, intaneeti, ekwe nti na owa nzikorita ozi ndi ozo. Ozo dika ibe ya bu na n'ih i na anaghi asuzi asusu Igbo mere na onweghi onye mara maka ilu Igbo nke ha ji amata mputara ilu okwu di iche iche.

Ajuju onu 5: E nwere mgbanwe o bu na nzuruuwa wetara ebe ewumewu ndi Igbo di, dika iru mgbede na ime omugwo?

Mkpokota osisa:

Nzuruuwa wetara nnukwu mgbanwe n'ebe ewumewu ndi Igbo di. Dika o si gbasata iru mgbede ma o bu iwa akwa, a na-ahutazi ya dika omenaala mgbe ochie. Umunwaanyi na-eme mmemme iru mgbede ebe ndi nwoke na-eme emume iwa akwa iji hu na ha nwetara otu ogbo, natara ozuzu ga-enyere ha aka ibi ezigbo ndu maka ilu di ma o bu nwunye na imata oru diiri ha n'ezinaulo tinyere isonye n'otu na oru obodo. Ka o sila di, nzuruuwa mere na otu ogbo na-agbadozi ukwu n'etu e si wee kpata ego, ma o bu luta di nwere ego. Ozọ dika ibe ya bu na inata ozuzu maka ibi ndu ezinaulo buzi nke a na-enweta site n'aka ndi gi na ha kpata ego ma o bu site na ngwa nkanauzu di iche iche dika onyonyo TV, intaneeti, na owa nzikorita ozi (fasiboku, wasapu, istagramu).

Dika o si gbasata ile omugwu, o bu oge ezumike nwaanyi muru nwa n'ebe oru ezinaulo na oru ya dika nwunye di, mana nzuruuwa mere na ezumike adighiziri nwaanyi muru nwa n'ebe oru ezinaulo di maka igbo mkpa ya tinyekwara oru ya dika nwunye.

Ajuju onu 6: Nzuruuwa e nwere mmetuta n'ebe alumalu n'ala Igbo di?

Mkpokota osisa:

N'oge gboo, alumalu di oke mkpa nke na a turu anya na nwokorobia na nwagboghobia o bula galuriri di ma o bu nwunye tumadi mgbe ndi ogbo ya na-eme nke a, iji gbanari ikpo onye ahụ efurefu ma o bu ajo nwa. Nke a mere na nwoke ma nwaanyi na-akpa ezi agwa, tumadi ndi nwaanyi tinyere ihu na ha amaghi nwoke o bula tupu ha luo di. Na nkwenye ndi Igbo n'oge gboo, umunwoke nwere akunuba ma o bu ndi chiri echichi tinyere ndi eze na-alu otutu umunwaanyi, iji gosi ogo akunuba tinyere inyeaka ibelata onuogu umu agboghọ, tinyere ka nwoke hapu ile anya n'iro. Ozọ bu na alumalu n'ala Igbo nwere usoro e ji eme a, bido n'iju ajuju gbasara nwaanyi na nwoke choro ilu onwe ya wee ruo n'ikwu ugwo isi, iga ije di, igba nkwa na ila n'ulo di. Nzuruuwa mere na otutu umuokorobia na umu agboghobia anaghi ebi ezi ndu ga-enyere ha aka ilu di ma o bu nwunye, nke na otutu na-emezi enyi nwoke na nwaanyi. Ndi umu agboghọ na umuokorobia na – esitezi n'owa nzikorita ozi achota onye ha ga-alu na-agbanyeghi ebe onye ahụ si, ma o bu ihe o na-arụ. Nke a mere na ha na-ebinyere nwoke ma di ime na-alughi alu, tinyere na ihe ha na-akpo onwe ha buzi bebi, beb, honey karia obidiya, odoziaku e ji mara nwaanyi n'oge gboo. Nzuruuwa mere na alumalu agbadoghizi ukwu n'otu ogbo n'ihia na umunwoke na-alu nwaanyi mgbe o bula ha kpata ego.

Ajuju onu 7:

Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruuwa na ekpemekpe ndi Igbo?

Mkpokota osisa:

N'oge gboo, o bu chi di iche iche di n'udi apiriapi na udi akpuruakpu ka ndi Igbo na-eke, bu nke ha na-atu egwu na asopuru n'ihia na o na-egbo mkpa ha ososo. Ka o sila di, e nwere nkwenye ufodu di n'ekpemekpe ndi Igbo oge ahụ dika iji mmadu choo aja. Nzuruuwa sitere n'ekpemekpe Bekee mere na anaghizi e ji mmadu achu aja, kama na ajo agwa na-atughi ujo ime ihe ojoo juziri ebe niile.

Ajuju onu 8: Nzuruuwa o nwere mmetuta n' usoro ochichi ndi Igbo?

Mkpokota osisa:

N’oge gboo, anaghị azọ eze azọ n’ihi na ọ na-eru eru site n’agbụrụ, ndị chiri echichi na-enwe ugwu na nsopurụ n’ihi na ha na – ekwu ezi okwu maka ọfọ ha ji. N’ihi nzuruụwa a na-azọzi eze azọ, ma nke a mere na eze ugbo a na-agbado ụkwụ n’okwa akunuba onye ahụ n’agbanyeghi ebe o si kpata ego ya.

Ajujụ ọnụ 9: Nzuruụwa o nwere mmetụta n’ebe nkuzi na ọmụmụ ọrụ nkanuuzụ ndị Igbo dị?

Mkpokọta ọsịsa:

Ọrụ nkanuuzụ so n’otu ọrụ e ji mara mpaghara ala Igbo ụfọdụ n’ihi mbọ ha na-agba maka inweta ngwa ọrụ ugbo nakwa nke e ji arụ ọrụ ezinaulọ tinyere inweta ego e ji egbo mkpa. Ọrụ nkanuuzụ ndị a gunyere ọgụ na mma dị iche iche. Ka o sila dị, nzuruụwa mere na ọrụ aka a mara nke ọma bụzi isite na ngwa komputa nweta ego, bụ nke a na-akpọ yahoo.

Ajujụ ọnụ 10: Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruụwa na ekike ndị Igbo?

Mkpokọta ọsịsa: N’oge gboo, isi sekpuntị ndị nwoke na ndị nwaanyị ji eyi akwa bụ iji wee kpuchie ahụ ha, ma nke a ga-abụ akwa ga-enye ha ohere iru ọrụ ugbo. Ọ bụ àkà ka ụmụaka na-eyi n’ukwu, n’ihi na o nweghi ihe ha na-ekpuchi. Nzuruụwa mere na ụmụokorobia na ụmụ agboghobia na-agba ọtọ site n’iyi nke a na-akpọ ‘saging’, na mini skirt ma ọ bụ ‘bompshot’.

Ajujụ ọnụ 11: Nzuruụwa e nwere mmetụta n’ebe nri ndị Igbo dị?

Mkpokọta ọsịsa:

Ndị Igbo bụ ndị nwere nri ọdinaala dị iche iche ha na-esi bụ nke gunyere Ji, ụkwa, osikapa, ọkpa, abacha, ede, ọna, akidị/agwa, fiọfiọ/agbugbụ, na ndị ọzọ, tinyere ụdị ofe dị iche iche dika ofe ọha, ofe egwusi, ofe ogbono, na ndị ọzọ. Nri ndị a niile ka a tụtụ anya na nwagboghọ ọ bụla ma ọ bụ nwaanyị nọ na di ga – ama etu e si esi ha nke ọma, mana nzuruụwaa mere na ọ bụ nri ndị Bekee na-eye ọsọsọ ka ụmụ agboghọ mara esi taa, dika indomi na supagetini.

Ajujụ ọnụ 12: Olee ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruụwa na enwemenwe ndị Igbo, dika ala?

Mkpokọta ọsịsa: N’ala Igbo, ala bụ otu enwemenwe kachasi dị oke mkpa, nke mere na a na-enwekọ ya ọnụ tinyere na anaghị ere ya ere. Nzuruụwa mere na ọtụtụ mmadụ anaghizi enwekọ ala ọnụ, tinyere na a na-erezi ala ere.

Ajujụ 13: E nwere mmetụta ọ bụla nzuruụwa nwere n’ ebe usoro oji n’ala Igbo dị?

Mkpokọta ọsịsa:

N’ala Igbo, oji bụ osisi nwere ugwu na nsopurụ nke na e nwere usoro e ji eche ya, agozi ya, awa ya tinyere eke ya, ma usoro ndị a niile nwere nsọ ọ na-asọ. Anaghikwa e ji asusu Bekee ago oji. Nzuruụwa mere na ọtụtụ ogbakọ tumadi nke ndị ekpemekpe na ndị ntorobia na-anaghị agbaso usoro ndị a , tinyere na e ji asusu Bekee ago oji.

Ajujụ ọnụ 14: Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruụwa na mmemme ndị Igbo dika iri ji ọhụrụ na ọfala?

Mkpokọta ọsịsa: N’ala Igbo, a na-eme mmemme dị iche iche ma nke kachasi pụta ihe bụ mmemme iri ji ọhụrụ, n’ihi na o zuru ala Igbo niile ọnụ. Nke a bụ nke a na-agbaso ụzọ ọdinaala

eme iji kelee ala na chi mere ka ji ha mee nke oma. Nzuruuwa mere na nsọ na mmeremme odinaala Igbo anaghị apụtazi n'ụdị ọ dību na mbụ.

Ajuju ọnu 15: Kọwaputa mmetuta nzuruuwa nwere n'ebe amamiihe odinaala Igbo dī.

Mkpokota ọsịsa: Amamiihe odinaala Igbo bụ otu omenaala Igbo gbadoro ụkwu na ọrụaka ụfọdu e ji mara ndi Igbo. Amamiihe odinaala ndi a gunyere ikwe akwa, ikpu ihe okpukpu, ite nkwu, igbu egbugbu dī iche iche dika uri tinyere umumgborogwu dī iche iche e ji agwo ọrja. Ka o sila dī, nzuruuwa mere na anaghị atinyezi uchu n'ebe amamiihe odinaala ndi a dī, tumadi ka o si gbasata igbu egbugbu dika uri, kama ọ buri 'tattoo' ka na-egbu. Ozo bụ na umu mgborogwu aka a na-ahutazi ka ihe agba ochie, n'ih i na nkwenye bụ na ọrja ọ bula bụ ogwu Bekee naanị na-agwo ya.

Mkparita ụka

Ihe e nwetara site na nchocha e mere (ajuju ọnu) gosiri na nzuruuwa nwere mmetuta nnukwu n'ebe omenaala Igbo dī taa. Omenaala Igbo dika onatara nke agburu bụ mkpokota ọnu ihe niile gbasara ekpemekpe, agburu mmadu, akara njirimara, asusu, egwu, akuko ifo, mmemme, udi nri, ekike, agumagu e ji mara obodo nke ọ bula n'ala Igbo. Nchocha gosiri na nzuruuwa wetara nnukwu ngwakota na mgbanwe n'uzo ebimndu ndi Igbo niile a, nke na ha na-ahapuzi omenaala eme omenelu. Nchocha a yitere nchocha Okeke (2020) bụ onye choputara na umu akwukwo ma ndi nwoke na ndi nwaanyi anaghị agba mbọ n'oru na nka ndi Igbo kwesiri na ha ga-ama bụ nke ga-enyere ha aka n'obibi ndu ha. Nchocha a yitere nchocha Iwulo (2021) bụ onye kowara na site n'ihe a na-ahuta n'ebe umuaka Igbo dī taa, na ọ bụ ihe mgbawa obi n'udi ekike ha na-eke, udi amaghi ihe gbasara asusu Igbo tumadi ilu okwu, tinyere enweghi ugwu na nsopuru nakwa amaghi esi nri ọ bula beluso nri oghe ngwa ngwa.

Ihe nchoputa a na-egosi bụ na o were anya na ọ bụ nzuruuwa nyereaka nnapu umuafọ Igbo na-eto eto ezi amamiihe gbasara omenaala Igbo niile. N'ala Igbo ugbu a, e nweghi ugwu na nsopuru n-esite n'aka umu na-eto eto dika o si gbasata ekele na nrube isi nye ndi nne na nna, ndi nkuzi, nakwa ndi bụ okenye n'ala Igbo. O nweghi oru umuaka doro ha anya, so ihe ha mara bụ ihe gbasara oke ha, bụ nke ha ji oke ochicho eme. Onodu a mere na ha akwudosighi ike n'igba mbọ dika umuafọ Igbo.

Mmechi

Ndi Igbo dika ndi bi na mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria, bụ ndi nwere omenaala mara mma ha na-enyefe n'aka ndi na-eto eto maka inweta ntola ebimndu ga-eme ka ha zuo oke n'udi mmadu ma baara onwe ha na oha obodo uru. Ka o sila dī, nzuruuwa nwere mmetuta na omenaala ndi Igbo niile ugbua, ma nke a mere na a hapuru omenaala na-emezi omenelu.

Itu alo

N'ih ihe ndi a choputara n'elu, onye nchocha tutara alo ndi a:

1. Ndi nne na nna ga-agba mbọ ihu na ha na-enyefe ntola ebimndu ndi Igbo n'aka umuaka ha, bido na - ime ka ha na-asu asusu Igbo tinyere ikoro ha akuko ifo na ihe mmuta d[n'ime ya.
2. Ndi nne na nna ga-na-akpo umuaka ha aga mmemme omenaala n'obodo dika ebe a na-alu nwaany[, echi echichi na ndi ozo.

3. Ndi eze odinaala obodo o bu la ga-ahụ na ha na-achikọba ogbakọ, ebe a ga-anọ wee na-akwara ụmụaka na-eto eto ihe gbasara omenaala ha maka inyefe na nchekwaba omenaala ndi ahụ.
4. Ndi nne na nna ga na-ebindu na-eziputa nkwenye na omenaala Igbo.
5. Ndi obodo ga-amalite ihe gbasara egwu onwa iji kpote agumagu odinaala ozo.

Edensibija

- Abel, O. N. (2015). Effective teaching of cultural and creative arts (CCA) integrated approach. *Oka Journal of Research in Music and the Arts (AJRMA)*. Vol. 10, 74- 86.
- Ege, P. I. (2020). Globalization and education today. Retrieved August 8, 2021 from <http://www.edu.matters.com>.
- Ekewo, O. (2012). Western education and the Nigerian cultural background. Ibadan: Oxford University Press.
- Igwe, P. C. (2016). Global culture and Nigeria culture. Retrieved January 7, 2018, from <http://www.globalization/culture/Nig/.acom.ng>.
- Iwulo, P. (2021). Impact of western culture of African tradition. A way forward. Retrieved January 7, 2021, from <http://www.globalization/culture/Nig/.acom.ng>.
- Nnoli, B. N. (2017). “Mmetuta ntala nwere n’ebe omumu Nka na Uzu Igbo di na Okpuru Ochichi Ndida Oka n’ steeti Anambra.” Unpublished Masters Project, Mahadum Naijiria, Nsuka.
- Nwadike, I.U. (2002). Igbo language in education: An historical study. Obosi: Pacific Publishers.
- Nworgu, B. G. (2006). Educational research basic issues and methodology. Enugu: University Trust Publishers.
- Obi, T. (2017). Philosophy of education in cultural perspectives. New York: The Dryden Press.
- Ofodile, I. (2017). Understanding globalization. London: Sage Publications.
- Okeke P. T. (2020). Culture in contemporary Africa. Oxford: Oxford University press.
- Udeani, O.O. (2017) ‘Globalization and the African question in the 21st century’. *African Journal of Economy and Society*. 2(2).
- Udenwa, N. O. (2017). Computer assisted language instruction consortium. 21ST century package. Oxford, England: Oxford University Press
- Udoka, A. C. (2020). Critical reasoning for social justice: Moral encounters with the paradoxes of intercultural education. *Journal of Intercultural Education*, 20(2), 135-149.
- Ugbor, G. N. & Dioka, B. O. (2019). Globalisation and Culture Education: Impacts and Challenges to Igbo Cultural Group of South – East Nigeria. In B. M. Mbah, C.U. Agbedo, C. O. Okeke, et al, (Eds), *Ugo gbuzuo: A Festschrift in Honour of Professor Gabriella I. Nwaozuzu*. Nsukka: Paschal Communications.
- Ugbor, G. N. (2012). ‘Onodu Nkuzi Agumagu Ederede Igbo n’Uloakwukwo Sini Sekondiri Na Mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria’. Unpublished Ph.D Thesis, University of Nigeria Nsukka.